

In het spoor van Peer van Molkwerum

Colofon

ISBN: 978 90 8954 696 8

1e druk 2014

© 2014 Verena Koppel & Mies Delgorge

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Tekening omslag en foto achterkant: Mies Delgorge

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

In het spoor van Peer van Molkwerum

deel 2: Sven-Pieter

Verena Koppel &

Mies Delgorge

deel 2:
Sven-Pieter

Hoofdstuk 1

Herinnering

De man stonk een uur in de wind. Hij trok een mes uit zijn laars en haalde zijn vingers door het staartje in zijn haar. ‘Wie zal ik laten zingen?’ vroeg hij met een knerpende valse stem. ‘De jongen, zodat de meisje het niet aan kan zien?’ Hij draaide om en pakte hem onder zijn kin beet. Het mes streek hij langs de neus van de jongen.

Het meisje slaakte een kreet. ‘Nee, niet doen. Dat is niet eerlijk.’

Ratje liet de jongen los en kwam naar haar toe. ‘Of toch maar het meisje, dat lang niet zo stoer is, als zij mij wil laten geloven.’

Hij sneed in de keel van het meisje ...

Met een kreet schoot Sven-Pieter overeind uit zijn slaap. Het zweet liep langs zijn rug en toch rilde hij.

De kelder.

Hij was weer terug geweest in de kelder in Dunkerque.

Ze hadden zo’n geluk gehad.

Het was eigenlijk ongelooflijk, dat ze er heelhuids uitgekomen waren. De boeven gepakt, het logboek van Peer veilig gesteld.

Wat een avontuur.

Hij beleefde het vaak weer in zijn slaap, maar dan als nachtmerrie.

Dan ging Roosmarijn eraan.

Pfff. In het echt niet en gelukkig maar, dat ze bij hem was geweest.

Roos met haar verhalen over haar vader, die hen beiden scherp en alert hadden gehouden.

Bij thuiskomst had Roosmarijn alles over de ontvoering aan haar moeder verteld. Wat was Marjolein geschrokken. En toen had Roos verteld, dat ze veel aan haar vader had gedacht, omdat hij altijd samen met haar avonturen wilde beleven en dat ze daar veel steun aan had gehad. Roosmarijn en haar moeder hadden samen een potje gehuild.

Hij, Sven-Pieter had daar stilletjes bij gestaan. Hij wilde hen niet storen in hun verdriet, omdat de vader van Roos al twee jaar daarvoor was overleden.

Hij dacht aan de lauwe reactie van zijn moeder. Ze had niet eens naar hem geluisterd, maar het weggewuifd. En zijn vader was weer op zakenreis gegaan. Hij had hem daarna nauwelijks gezien.

Niet aan denken. Zo waren ze nu eenmaal.

Hij moest denken aan de leuke dingen.

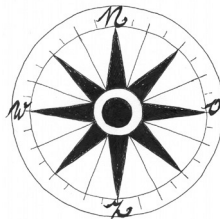
Zoals het logboek van Peer en zijn vriendschap met Roosmarijn.

Hij bedacht hoe het allemaal was begonnen. Roosmarijn en hij hadden een oud logboek van de zeeman Peer van Molkwerum in een oude scheepskist gevonden en samen met zijn pake Pieter een groot gedeelte van het dagboek uit de zeventiende eeuw vertaald naar hedendaags Nederlands. Die zeeman had heel wat avonturen beleefd, met als hoogtepunt het aan boord nemen van schipbreukelingen, die

kapers bleken te zijn. De bemanning van zijn schip had hun hele handel aan de kapers verloren, maar terug veroverd in een helse strijd aan boord van het vijandelijke schip. Ze hadden een kist vol geld en juwelen aan boord gevonden en die meegenomen.

Samen met Roosmarijn zou hij de volgende dag bij zijn pake en beppe gaan logeren, die in het geboortedorp van Peer woonden, in Molkwerum.

Het eerste wat hij morgen zou doen was samen met Roosmarijn het begin van het logboek van Peer herlezen, zodat ze goed voorbereid ter plekke zouden komen, als ze de schat gingen zoeken.

Hoofdstuk 2

Het logboek van Peer

Ik ben geboren in Molkwerum in Friesland, in het jaar onzes heeren 1652. Mijn heit en mem hebben mij Petrus Johannes Gerardus genoemd, maar omdat dat voor zo'n klein kereltje wel een hele grote naam was, hebben ze dat tot Peer ingekort.

Peer van Molkwerum dus ...

Het dorpje waar ik geboren ben, ligt aan de Zuiderzee, knus en beschermd door de zeekering. Buitendijks was een kleine haven en aan de horizon in het noorden zag je de kerktoren van de stad Hindeloopen. Keek je naar het westen dan zag je de toren van de stad Stavoren. Door het dorp kronkelden vele waterlopen en slootjes en de kleine huisjes stonden op groene pollen. Kleine bolle weilandjes. Wij woonden op de Grims Pol. Misschien waren het maar kleine huisjes, van binnen waren ze prachtig. Bont beschilderde wanden in hemelsblauw, zeegroen of bloedrood, versierd met bloemen, vogels en elegante ranken. Prachtig gedecoreerde tegeltjes achter de schouw, een haard om te koken en voor de warmte. Ook de meubels waren prachtig beschilderd.

Beneden in de kamer, achter kleurige deurtjes, vond je de bedsteden, waar mem en de meisjes sliepen. Boven op de zolder sliepen de jongens, mijn broers Geart en Sytse en ik.

De meeste mannen zaten op zee. Ook heit was zeeman.

Dus de vrouwen zwaaiden de scepter in ons dorp. En hoe! Deze vrouwen waren voor geen kleintje vervaard. Ze deden al het werk en losten de grootste problemen samen op. Wij kinderen moesten naar school. Niet dat we dat nou zo leuk vonden, want meester Pennelik, de schoolmeester, spaarde de roede niet, maar omdat ons moeder zei, dat we dat moesten. En zo leerden wij lezen, schrijven, rekenen, psalmen zingen en andere nuttige zaken voor de toekomst.

Liever gingen we natuurlijk vissen, of zwemmen in de zee. We zochten eieren in de velden. We konden overal komen door met een lange stok over de sloten te springen. Maar het allerliefst zaten we op de kade in de haven, om te kijken naar het komen en gaan van de schepen. Wij hoopten dat we kleine klusjes mochten doen en even aan boord mochten rondneuzen.

Alles aan de schepen was opwindend: de geur van teer, de lading uit verre havens, de grote zeilen. Had je geluk dat je iets mocht halen of brengen, dan kreeg je wel eens iets uit een wonderlijk ver oord: een schelp waarin je de zee kon horen ruisen; een stuk rood laken, waar moeder een buis van kon maken of andere schatten.

Zo zaten Lubbert, mijn beste vriend en ik, als wij vrij waren, altijd aan de dijk bij de haven te kijken naar de bedrijvigheid rond de schepen.

Wij zagen hoe grote manden met voedsel aan boord gehesen werden. De mannen die naast elkaar zeilen zaten te verstellen, de vracht die geladen werd en nog veel meer.

Ik kende alle namen van de schepen uit mijn hoofd en

*als de mannen 's avonds bij elkaar in de gelagkamer
zaten en de laatste nieuwtjes uitwisselden, kropen wij,
Lubbert en ik stiekem in een hoekje om mee te luisteren.*

Thuiskomst van heit.

*Heit was stuurman. Hij stond aan het roer van zo'n
prachtig schip en kon een koers uitzetten en sterren
lezen. Hij voer op De Stormvogel, een fluitschip¹ van
wel 32 meter lang met drie masten en met rode zeilen.
De Stormvogel voer op Riga, zoals veel schepen
uit de haven. Riga lag aan de Oostzee. Linnen en
laken, gemaakt in Brugge, haalden onze schepen uit
Amsterdam aan de overkant van de Zuiderzee. Met het
linnen en laken, zout en specerijen, voeren de schepen
rond Denemarken door de Sont de Oostzee op, naar de
grote stad Riga aan de Botnische golf, waar de lading
aan land gebracht werd en hout en graan ingeladen
werd. Dan ging de reis weer terug en brachten ze de
lading weer in Amsterdam aan land.*

*En dan voer het schip weer naar Friesland, waar het de
hele winter in de thuishaven bleef liggen in een grote
havenstad, zoals Hindeloopen of Stavoren.*

Het waren lange reizen en lang niet ongevaarlijk. Om

1 Fluitschip: Een Fluitschip of Fluit (Fluytschip, Fluyt) is een Hollands lang scheepstype met drie masten, een platte bodem, een brede buik, een smal dek en een ronde achtersteven dat werd gebouwd in de 17e en 18e eeuw. Het werd hoofdzakelijk gebruikt om vracht te vervoeren. Kenmerken: rond achterschip met bovenaan een kleine versierde spiegel smal dek, o.a. bepaald vanwege belastingbetaling aan de Sont, waardoor van achteren het schip peervormig leek.

te beginnen was daar de zee, die onstuimig en hongerig menig zeeman verzwolg, die per abuis overboord viel. Dan waren er de stormen, die zeilen konden doen scheuren en masten breken. De gevaarlijke kusten met rotsige klippen als hongerige tanden, klaar om een hap uit een stevig schip te nemen, die dat schip vervolgens dodelijk verwond lieten sterven in een ver land.

Grote gevaarlijke wandelende zandbanken voor de kust, in combinatie met de krachten van eb en vloed tussen de eilanden, maakten de passage van de Zuiderzee door het Wad en de Noordzee erg gevaarlijk. En dan moesten ze nog rond Denemarken, door het Skagerak, het Kattegat en de Sont, direct onder de kust van Zweden.

Waren de elementen al een grote bedreiging, ook van de mens hadden de zeevaarders veel te lijden.

Neem nou de Noormannen, die aan die Scandinavische kusten woonden en die eeuwen geleden een gesel waren in heel Europa. Nu bekeerd tot het christendom zouden zij hun leven gebeterd hebben, behalve als er een schip wat al te dicht onder de kust voer. Dan ging hun wilde bloed weer koken en achtervolgden zij in snelle slanke roeiboten hun prooi soms tientallen zeemijlen.² Wee het schip, dat in hun handen viel.

Over de tol die onderweg ook nog betaald moest worden, zwijgen wij al helemaal. Dat was pure diefstal.

In die jaren waren we net van het Spaanse juk bevrijd en af en aan in oorlog met Engeland, Frankrijk en zo hier en daar ook nog met Zweden.

2 Zeemijl: afstandsmaat, in gebruik op zee, 1852m

Het was dan ook geen wonder dat vele schepen, die uitgezwaaid werden aan de Zuiderzeekust in de woeste zee ten onder gingen. Of op zee door vijandige naties, of gewoon door zeeschuimers overvallen werden en nimmer meer de thuishaven bereikten.

Als een schip verging dan kwamen de zeelieden zelden levend weer aan land. Als ze gevangen werden genomen door kapers, duurde het wel even, maar meestal kon de familie het slachtoffer vrijkopen: als ze daar de duiten voor hadden.

Ieder schip dat aan de horizon verscheen veroorzaakte een rimpeling van opwinding in het dorp en iedereen repte zich naar de haven. Welk schip zou het zijn?

En als het de Stormvogel was, vloog mem weer naar huis, ons voor zich uit jagend. Om het gras rond het huis kort te maaien, het witte schelpenpaadje te harken en het huis nog glimmender te boenen dan het al was. Er werd een groot vuur ontstoken om een heerlijke maaltijd voor heit klaar te maken.

Dan repte ze zich weer naar de haven om als een standbeeld aan de kop van de steiger te blijven staan, totdat het schip veilig aan de kade lag afgemeerd. Dan draaide ze zich om en trots als een koningin schreed ze naar huis zonder heit zelfs maar te groeten. Mem hield niet van theater.

Die winteravonden waren heerlijk. Heit zat aan tafel en rookte een pijpje, terwijl hij vertelde van zijn avonturen. Heit had een bos grijze krullen en een baard. Hij droeg altijd een blauwe kiel en een grijze broek van dikke lakense stof en leren zeemanslaarzen.

Zo trots en stil als mem was, zo luid en vrolijk was heit. Of ze het nou leuk vond of niet, hij nam haar in zijn armen en danste de kamer rond. Hij bracht prachtige stoffen voor haar mee en mem ging dan op zondag naar de kerk in een nieuw kostuum, zo bont als een papegaai. Het leven in Friesland, zo'n zestig jaar geleden, was wel heel anders dan nu. Heit was zeeman en altijd onderweg. Mem had er bij ons kinderen de wind onder. Maar toen heits schip in een vliegende storm verging, moesten wij al heel snel van school en aan het werk. Voor mij werd werk gezocht in de buurt, hoewel ik al elf jaar was. Ik werd knecht op een boerderij. Maar dat sloven bij de boeren beviel mij helemaal niet. Maaien met een zeis en het gras keren met een houten hark. Dan het hooi op een wagen laden en op de boerderij in de hooiberg opsteken en aanstampen. Zwaar werk, met mijn voeten in de klei, terwijl mijn ogen steeds de lucht zochten, de horizon ...

Zeeman wilde ik worden, net als heit en pake. Varen op een prachtig dwars getuigd schip, op de zoute zee met de wind in mijn haar. Grote havensteden bezoeken, vreemde talen horen. Ja. Ik wilde weg, zelfs als ik daar mijn mem voor moest verlaten.

Alle verhalen wou ik horen. Van dat grote schip de Amsterdam, of het snelle de Zwaluw, dat zwarte geteerde van kapitein de Wit. In dat hoekje van de gelagkamer, waar ik al menig avond had zitten luisteren, werd ik door mijn neef

Willem betrapt. Mijn neef was al sinds zijn twaalfde levensjaar op zee en van scheepsjongen opgeklimmen tot schipper van een prachtig schip de Ekster.

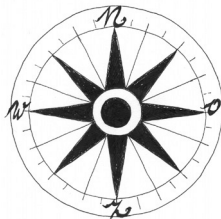
Een schip zo mooi en snel. Met alle zeilen bijgezet vloog de Ekster over de zee als een vogel. Haar boeg sneed door de golven, buiswater schuimde over haar teakhouten dek. Ik droomde er van om op zijn schip in het kraaiennest te staan met mijn ogen gericht op de kim.

Sinds neef Willem schipper was, liet hij zijn baard staan, een vuurrode woeste baard en daarom werd hij door iedereen Roodbaard genoemd.

Neef Roodbaard had mij stevig bij het oor vast en noemde mij lachend luistervink. Toen hij hoorde hoe graag ik naar zee wilde, beloofde hij mij, dat ik het komende seizoen op zijn schip mocht aanmonsteren als scheepsjongen.

Die winter leerde hij mij de beginselen van het navigeren met de Jakobsstaf, een koers uitzetten met behulp van het kompas en sterren schieten met het astrolabium.

De volgende lente werd mijn droom werkelijkheid.

Hoofdstuk 3

Het heksershol

Het stormde buiten. Het was zo'n voorjaarsstorm, die aan de herfst deed denken. De regen zwiepte door de straten, kletterde tegen de ruiten en de bomen en struiken met de zachte, frisgroene, kleine blaadjes, dropen van het water. Buiten in de tuin leek het of er sneeuw was gevallen, maar Sven-Pieter wist dat dit maar schijn was. Alle bloesem was van de fruitbomen geranseld. Er zouden in de herfst weinig appels aan de takken hangen. Jammer. Beppe bakte er het hele jaar door heerlijke appeltaart van. Afgelopen herfst had hij haar geholpen met de appeloogst en de mooiste appels bewaarde ze in de kelder voor later in het seizoen.

Hij kroop naar het hoekje van de bank, blies in zijn warme chocolademelk en slurpte het voorzichtig naar binnen. De punt appeltaart van beppe was al tot een paar kruimels geslonken. Ze had er veel rozijnen en noten in gestopt en er abrikozenjam overheen gesmeerd. Machtig lekker. Op deze manier mocht het altijd wel slecht weer zijn.

Het was meivakantie en hij logeerde samen met Roosmarijn bij pake Pieter en beppe Grytsje. Ze hadden net het eerste stuk van het logboek van Peer weer gelezen en de plattegrond van het dorp bestudeerd. Door de beschrijving van Molkwerum van rond 1670 begreep hij meer van het bijzondere stratenplan: de grachten en sloten uit de zeventiende

eeuw, waren nu straten geworden. En de namen van de pòllen van vroeger waren nu de namen van de straten. Zo gauw het buiten droog werd, wilde hij kijken, of hij er achter kon komen, waar Peer ongeveer geleefd had.

De deur van de kamer werd open geduwd en Roosmarijn kwam samen met pake de kamer in. Ze droeg een bak aanmaakhoutjes. Pake sjouwde een mand vol brandhout en zette hem naast de open haard neer. Hij bouwde een piramide van kleine stokjes en stak er de brand in. Langzaam likten de vlammetjes om het hout heen en werden steeds groter. Er straalde warmte de kamer in. Pake legde er wat grotere brokken op en zakte toen met een zucht in zijn grote stoel. “Lekker. Nu eerst koffie. Wat een weer. Donder en bliksem nog aan toe. Hebben jullie vakantie en kan je niet eens lekker buiten spelen. Potverdulleme.”

Sven-Pieter grinnikte. Buiten spelen. Wat ouderwets van pake. Hij speelde niet, maar wilde op onderzoek uit. Dat was veel spannender. “Ach pake, dat valt wel mee hoor. We willen alleen kijken, waar Peer heeft gewoond.” Sven-Pieter lepelde de laatste chocolademelk uit zijn beker.

“Daar moet je maar niet teveel op rekenen, jongen. Er staat geen huis uit die tijd meer overeind. De kerk is destijds afgebrand en weer opgebouwd. En het metselwerk van de huizen was ook niet alles. Men brak een oud huis af en bouwde met dezelfde stenen een nieuw. Potjandrie. Werk van het werk. Een van de oudste huisjes hier stamt uit 1697. Van buurvrouw

Baukje. Misschien mogen jullie er binnen kijken.” Pake nam een grote hap van zijn taart en sloot zijn ogen. “Mmm, Grytsje. Je hebt jezelf weer overtroffen. Formidabel wat een smaaksensatie.”

Roosmarijn giechelde. “Nou pake. Bij zo’n gezellig vuurtje, die overheerlijke taart en dat vieze, gure weer buiten, hoort een echt griezelverhaal. Weet u iets, dat bij Molkwerum past?”

Pake nam bedachtzaam een slokje van zijn koffie. “Een griezelverhaal, hè? Over Molkwerum? Mmm. Laat me even nadenken.”

Sven-Pieter nestelde zich lekker in de kussens. Dat was een goed idee van Roos. Zo werd de middag nog gezelliger. Pake kon goed vertellen, dat wist hij uit ervaring.

“Mmm. Ik denk dat dat het verhaal van Gosse Knop moet worden, of hoe Molkwerum aan de bijnaam *Hekershol* is gekomen.”³ Pake dronk zijn kopje leeg en nam nog een hap van de appeltaart. Een denkrimpel sierde zijn voorhoofd. Hij begon: “Gosse Knop werd vier maanden na het huwelijk van zijn ouders geboren. Zijn vader had de positie als schipper op een kofschip gekocht door met de zwangere dochter van de eigenaar te trouwen.”

Sven-Pieters aandacht sprong even weg. Hij was ook een paar maanden na het huwelijk van zijn ouders geboren. Daar was hij achter gekomen toen zijn moeder een klein feestje had voorbereid en een

3 Vrije bewerking van Joost Hiddes Halbertsma: *Het Hekershol*. Wereldbibliotheek 1963.

taart had besteld met ‘12,5 jaar getrouwd’ erop. En hij was toen net jarig geweest en twaalf geworden.

“Bij zijn geboorte waren er al voortekenen voor de duivelse streken, die hij later uit zou halen, want zijn luiers stonken maandenlang erger dan de hel. Gosse werd in de loop der jaren een forse bullebak en koeioneerde de jongens om zich heen. Katten werden met een touw aan hun staart krijsend rondgeslingerd. En daarbij: deze Gosse Knop kon geen zin zeggen, zonder te vloeken.”

“Goh, pake, net als u,” riep Roosmarijn. Ze sloeg snel haar hand voor haar mond toen pake haar boos aankeek.

“Blikskaters, meisje. Haal me niet uit mijn concentratie. Potverdriedubbeltjes. Hoe kan ik anders het verhaal goed navertellen? Bovendien, wat ik doe is niet vloeken!”

Sven-Pieter greep haar hand en kneep erin. Er verscheen een grote grijns op zijn gezicht. “Helemaal raak,” fluisterde hij, wat hem een donkere blik van pake opleverde.

“Dat hoorde ik,” bromde Pake bars. “Luister nu, zonder me te onderbreken, galgebroed.”

Sven-Pieter voelde Roosmarijn naast zich schudden van ingehouden lachen. Het hele scala aan krachttermen kwam weer voorbij. Natuurlijk gestimuleerd door Gosse Knop. Ze hadden wel wat van elkaar.

Pake legde nog een blok hout in de haard en schurkte zich weer in zijn stoel. “Goed. Het verhaal